

Vaši vsakolétni čisti dohodki vsih gruntov, ki jih imate, so na 35 goldinarjev prerajtani, tedaj znesó góri imenovani 40 od 100 pri teh 35 goldinarjih 14 goldinarjev.

Vi bi pa imeli, kakor sim že góri rekel, po postavi za posebne pogodbe 20 goldinarjev plačati; ta šuma pa za 6 gold. preseže tisto šumo po zgornji rajtingi, po kateri Vam gre le 14 gold. od vsiga čistiga dohodka plačati. Teh 6 goldinarjev prevzame tedaj deželá, in če jih ta nima, jih ji posodi deržava (cesar), in Vam gré namesti 20 gold. le 14 gold. plačati. Postavimo pa, de bi Vi imeli od vsih svojih gruntov le 15 gold. čistiga dohodka, takó bi ti znesli (po rajtingi 40 od 100) le 6 goldinarjev, — tedaj bi imela deželá 14 gold. prevzeti, de bi se zgorej imenovanih 20 goldinarjev poplačalo. Ta šuma od 14 pa preseže eno tretjino (en dritlec) tistih 30 gold. ki jih imate v vsim skupej grajšini odrajtati, za 4 gold., tedaj bi imela deželá v ti zadevi namesti 14 gold. le 10 gold. za plačilo prevzeti, in Vi bi plačali 10 gold. létnega odrajtvila.

Kér je že v katastru čisti dohodk prerajtan, tedaj bo tudi tukaj kataster za podlago teh rajting služil.

Če v tem pismu, kakor sploh v vsih pismih še od grajšin in njim podložniga kmeta govorim, se to le zató godi, de me vsak prost bravec lahko razume. Če bi po nemškem ópravičeni rékli namest grajšak, — dolžni pa namesti podložni kmet, bi tega marsikdo ne razumel.

Vaš zvest Jurče.

Potréba zdravilske šole v Ljubljani.

Novo šolsko léto se bliža in še se nič ne vé: ali se bo spet začéla zdravilska šola v Ljubljani ali ne, ktere potrebnost za krajnsko in bližne dežele niso spoznali samó deželni stanovi in mestna Ljubljanska srenja, ki so že lani po pismu tukajsniga licealniga vodstva (rektorata) to potrebo izgovorili, temuč tudi naši poslanci na Dunajskem zboru, vse soseske po deželi in naše deželno poglavarstvo so razodéli v svojih predlogih ministerstvu živo potrebo zdravilske šole v Ljubljani. Kér pa dolgo časa šolstvo ni svojiga lastniga ministra imélo, drugi ministri pa so bili z drugimi silnimi opravki čez in čez obloženi, se šolske reči niso mógle takó pretehtati in dognati, kakor so se želje iz mnogih deželá glasile.

Zdej so presvitli Cesar tudi šolstvu ministra dali, od kteriga s polnim zaupanjem pričakujemo, de bo pravične in vesolné vošila spolnil in potrebam vsake dežele po mogočosti pomagal. Če krajnska deželá, ki je že nekđaj vseučeliše in noter do poslednjiga časa zdravilsko šolo za kírurge iméla, spet vstanovljenje zdravilske šole po novih napravah prosi, storí ona to le zató, ker svoje in bližnih deželá resnične potrebe spozná. To ni prazno vpitje, s kterim se dostikrat vladarstvo nadležva, temuč je splošno vošilo, ki se vpira na spoznanje potreb, ktere vsakdanja skušnja kaže.

Če pomislimo, de je zdravilska šola za kírurge v Ljubljani jenjala, brez de bi bila namest nje šola za dohtarje zdravilstva napravljena — če pomislimo, de nikjer v naših bližnih slovenskih deželah ni zdravilskih šol in de clo porodoslovje (Geburtshülfe) se učít hodijo babice iz Horvaškiga v Ljubljansko šolo, — če pomislimo, de v poslednjih dveh letih so večidel vsi v Ljubljanski šoli izučeni kírurgi v vojaško službo stopili, kjer je toliko pomanjkanja zdravnikov, de so clo nekteri učenci družiga leta že službo dobili, — če pomislimo, de tudi tisti kírurgi, ki so letas šole dokončali, mislijo po zadobljenim diplomu v vojaško službo stopiti, — če na dalje pomislimo, de nam bo zdravnikov, ki slovenski jezik zastopijo, manjkalo, ako — cesar nas Bog obvari — kolera ali kaka druga kužna holezin po deželi

seže, — če pomislimo, de zavoljo pomanjkanja taci dohtarjev, ki slovenski jezik znajo, so se mógli v Ljubljanski bolnišnici že več lét zaporedama kírurgi za asistente jemati, — če po vunanjih vseučeliših na Dunaj in v Prago pogledamo in vidimo, de zavoljo nepremožnosti starši naših deželá ne morejo svojih otrok v daljne drage mesta v šolo pošiljati, de imamo tedaj v 6 letih k večim dva nova dohtarja iz Krajskiga pričakovati, — če pomislimo, de po deželi v slovenskih krajih ljudstvu ní s takimi zdravniki clo nič pomagano, ki ljudskiga jezika ne razumejo, če vse to resno pomislimo, se óčitno vidi, de se je v malo letih veliciga pomanjkanja zdravnikov bati.

Previdno ministerstvo bo to pomanjkanje gotovo po vrednosti prevdarilo in pomoček dalo, de se temu pomanjkanju kmalo v okom pride. In ta gotovi pomoček je vstanovljenje zdravilske šole po novih popravah v Ljubljani, ki je središe slovenskih deželá.

Novíce, kterim je blagor svoje domovine na vse strani pri sercu, so vedno na znanje dajale, kar se je celi čas v ti reči v naši deželi želélo, govorilo in pisalo, tedaj so zdej še enkrat to reč ponovile, ker mislijo, de visoko ministerstvo šolstva bo zdej sklenilo, kaj de se ima zgoditi.

Dopis Njih cesarske Visokosti gosp. nadvojvoda Janeza.

Pred nekimi dnevi je prejel vrednik „Novíc“ od svetliga nadvojvoda Janeza iz Gaštajnskih toplic, kamor so se okrepčat podali, sledeče prijazno pismo, ktero damo braveam Novíc, posebno pa udam krajnske kmetijske družbe na znanje, kér posebno njih zadéne, ki ga bojo tedaj gotovo z velikim veseljem brali. Dopis, v slovenski jezik iz nemškiga prestavljen, se takóle glasi:

„Blagorodni gosp. dohtar! — Njih cesarska Visokost, svetli gospod nadvojvoda in opravnik nemškiga kraljestva so mi ukazali, de imam Vam v Njih iménu Njih posebno zahvalo na znanje dati za létopis (Annalen) kmetijske družbe, kteriga ste Vi vrednik, in ki Jim ga je odbor Vaše družbe unidan poslal. Nadvojvoda bojo ta létopis z velikim veseljem brali, in se iz njega soznali z vsim, kar se je poslednji čas na Krajskim v prid kmetijstva noviga zgodilo. Če ravno nadvojvoda Njih imenitno opravilo še za nekoliko časa zadržuje, de se še ne morejo v dežele notranje Avstrije (štajarsko, krajnsko in koroško) verniti, ki so Jim vedno serčno ljube dežele bile, Jim je vender le vse-skozi to zlo zlo pri sercu, kar prid teh deželá in njenih prebivavcov zadeva. In z veseljem bojo Njih cesarska Visokost — kadar Jim bo spet mogoče — v sredo gosp. udov krajnske kmetijske družbe stopili in se z njimi zastran vsiga pomenili, kar služi v prid deželniga kmetijstva. Dotistihmal pa naj ostanejo vsi gosp. udje vseskozi prepričani, de nadvojvoda tudi v daljnih krajih se vselej radi spomnijo domoljubne družbe in njene občekoristne prizadeve in delavnosti. — Prejmite gosp. dohtar zagotovilo posebniga spoštovanja, s kterim se podpišem

Vaše blagorodnosti pokorni sluga

Fossard s./r.

V Gaštajnu 25. vel. serp. 1849. oberst in adjutant.«

Kmetijska družba pa in „Novíce“, kterim so Ljubljani nadvojvoda Janez po mnogih zadržkih življenje dali, s serčnim veseljem pričakujejo, de bi se obluba Nadvojvodoviga prihoda v Ljubljano kmalo spolnila.

Kakó bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti?

Pod napisam „Kakó bi se dala v vsaki soseski na Českim bukvarnica (Lesebibliothek) napraviti? smo brali v 5. zvezku t. l. nemškiga časopisa „Slawische Centralblätter“ pomína vredin sosa-

vek, ki ga je slavni vrednik sam spisal, in kteriga nekoliko okrajšaniga tudi mi svojim bravcam v svobodnim prestavku podamo s prošnjo, de bi rodoljubi tudina Slovenskim to imenitno reč prevdarili, pretresli in v Novicah, ki so omikanju našiga prostiga naroda namenjene, svoje misli in svete na znanje dali. Noben rodoljub ne bo tajil koristnosti tacih naprav, tedej bi bilo práv, če bi se pogovorili, kakó bi se dale nasvetovane bukvarnice tudi pri nas napraviti? Poslušajmo: kaj gosp. Dr. Jordan zastran bukvarnic po Českim piše:

„Novo prerojeno avstrijsko cesarstvo se od dné do dné terdniši vstanuje, osnova prihodnje nove vstave je gotova, vojske so večidel dokončane, in primere našiga cesarstva proti Nemčii ne bojo posebnih prememb v domačii vpeljale. Po vsim tém se je tedej čas približal, de tisti, kteri so lanjsko léto prekucijo stariga vladarstva začeli in podpirali, morajo zdej v djanji pokazati, de jih k temu ni gôla razvujzdanost in razdjavnost gnala, ampak čista ljubezin do človeštva in prizadevanje, avstrijske narode srečne storiti. Pravi rodoljub pa spozná, de vsaciga naroda nar veči sreča se le s tem vstanovi, če se, kolikor je moč, vsaki človek v vednostih omika, de njegova glava bistrejši in njegovo sercé žlahnejši postane. Neumen človek brez vednosti in siroviga, divjiga sercé je sam sebi na poti, de ne more tisto stopnjo blagostanja doseči, ktero bi s prebrisano glavo in blagim sercam lahko dosegel, — zraven tega pa je tudi svojim sosedom na poti, de jim združene moči manjka, ktera je potrebna v doségo vikših naménov, za ktere nam tudi keršanska véra toliko lepih in veličanskih pomočkov delí. Kar od eniga neotesaniga in siroviga človeka veljá, veljá še v veči meri od celiga naroda. Zgodovina nas uči, de se slabo véde tistim narodom, ki v tamôti brez znanstva in vednosti tavajo.

Nar gotovši pomoček, naše ljudstvo v kratkim času omikati in jih v mnogih vednostih podučiti, so šole ali učilnice. To vsak človek spozná, ki vé, de vsakdanje in nedeljske šole niso koristne samo malim in odrasnim otrokam, ki v šolo hodijo, ampak tudi vsim tistim, ki z otroci živé in od njih marsikej koristniga zvedó, kar ti iz šole prinesó in jim povedó. Čeravno to ni veliko na enkrat, vunder le nekoliko zda, če se večkrat ponavlja. Tú in tam eno zernice — tú in tam ena iskrica — vse skupej pa je vunder veliko.

Tode šole po kmetih, ki le kaki dve leti terpé, so le podstava ali podlaga za prihodnji samo-uk. Noben človek, ki hoče s časam naprej iti, ne more brez branja in samo-uka shajati. Nej govore nasprotniki šol in učenja še toliko zoper šole in učenje, vunder le skušnja glasnejši govori kakor vsako tako puhlo obrekovanje, in ta skušnja nam kaže, de v deželah, kjer je ljudstvo bolj omikano in se z branjem pečá, se obdeljujejo njive in senožeti z večim pridam, rokodelstva in fabrike si veliko več zaslužijo, in marsiktera nova in koristna reč se znajde, od ktere se neomikanimu ljudstvu še ne sanja ne.

De pa ljudstvo po lahki poti bukve za branje dobí, ni boljšiga pomočka, kakor de se po deželi bukvarnice napravijo. Na Českim se že davnej od téh naprav govori; sploh se dobrota tacih bukvarnic spozná — pa, kér po starim kopitu se ni veliko za ljudsko podučenje skerbélo, si tudi ta naprava ni mogla takó na noge pomagati, kakor so nekteri rodoljubi želeli. Posebno je vihár lanjskih prekucij priprave k vstanovljenju deželnih bukvarnic zadušil, de se v sili sto in sto družih reči še nihče ni zmenil za to tiho in ponižno stvarico. Kader orožje ropotá, ni čas za poduk skerbeti. Zdej je prešel ta čas, in treba je, de se s povoljeno skerblijivostjo oberremo k ti potrebi.

Dve reči ste potrebni v teh napravah, prvič: de

se za terdno sklene, po kteri viži naj bi se bukvarnice napravile, in drugič: de se pripomočki poišejo za napravo bukvarnic.

S pomočjó nekterih rodoljubov sim že zdej v stanu na znanje dati, de nam pripomočkov manjkalo ne bode; tedej bi bilo bolj od tega govoriti, po kteri viži naj bi se bukvarnice napravile?

Preden svoje mnenje v tem razodenem, moram nar poprej nektore nasprotné misli zoper napravo bukvarnic pretresti. Nekteri nasprotniki pravijo: „Čmu bukvarnice, kér prosto ljudstvo bukev ne bère, kér jih brati ne zna, ali brati noče, ali časa zató nima?“ Tem odgovorimo: de je vse to le na pol rés. Vsaki prosti kmet ali rokodelec zares ne zna brati, — kdo pa pravi, de bi mógel vsakdo brati? Če jih le veliko zna brati, je že dobro. Sej tudi vsi mestnjani ne beró. — De prosto ljudstvo brati noče, je gotova laž. Pomislite le, kakó hrepené nekteri od lanjskiga léta po novicah, po spiskih, dobrih in slabih! De je ljudstvo dosihmal pri nas malo malo bralo, kdo je tega kriv? Tisti, ki niso pisali, kar bi ljudstvo rado bralo! Za ljudstvo ni bilo pripravnih bukev, ali jih je le teško in po previsoki ceni dobivalo. Zató ni nič veselja do branja imélo. Dajte mu take bukve, ki ga brati mikajo, zavoljo lepih in koristnih podukov, ki jih v njih najde, in kmalo se bojo oživile želje po bukvah. — Nekteri pravijo: „kmet in rokodelec nimata časa, de bi brala; po težkim delu se rada odahnetá, in se ne bosta z branjem vkvarjala.“ Kdo pa pravi, de naj kmet in rokodelec ob delavnikih bereta? Nedelje in prazniki — in dolgi zimski večeri so pripravi in zadostni čas za branje po kmetih. Ob tacih dnevih se pa časa ne manjka. In branje ni težavno delo, ampak je prijetno za poduk in kratek čas. Komur se brati ne poljubi, od tega gré misliti, de se mu tudi govoriti ne ljubi, — tacih je pa le malo.

Vsi ti nasprotni govori sovražnikov ljudskiga omikanja tedej nič ne veljajo za prihodnji čas in so le vzéti iz dosedanjih časov, v kterih se je mislilo, de kmet ni za družiga na svetu, kakor de brez pomislika po stari šegi njivo obdeljuje in tertó redí, kakor jo je Noe redil, de s živino na pašo hodi, in de mu od nič družiga vediti ni treba, kakor to, kar se mu storiti ukaže. Ti časi so minuli, in treba je, de se tudi kmetje zraven tega, de dobri kristjani ostanejo, povzdignejo na omikani stan.

(Dalje sledí.)

Daljni pogovori v Ljubljanskim muzeumu 22. rožnika.

(Konec.)

Potem smo vidili veliko okamneno sklepnico (Muschel) iz Podpečí na Ljubljanci; drugo majnši, serčne podobe, ktere se v Vožčah pri Šentvidu zraven Zatičine v kamnolomu najdejo, in ravno takšne iz Polšice na Gorenském.

Veselilo nas je zvediti, de v Šempavlu Šembiške fare v zvirkih mlinske vode bliz Grandelnoviga grada se človeške ribice ali močaríla (Proteus) najdejo; pa še več veselja bomo imeli žive iz tega kraja v muzeum dobiti.

Gosp. Watzel so nam pokazali okamneno sadje, les in listne ostanjke v pšenim kamnu, kteri se za kloštram v Kamniku najde.

Gosp. Karl Dežman so donesli travico, ktera je do zdej le na Krajnském najdena bila; prvič od gosp. Dolinarja pri Postojni, zdej pa vnovič v močvirnim gojzdu zgornje Šiške pri Kosesu. To travico so slavni gosp. Koch v Erlangu na Nemškém Heleocharis carniolica kerstili, v našem jeziku še imena nima; ponudimo tedej imé „krajnska bičjela“ za njo.

Opomín kmetovavcam

zavoljo ogeršice v ajdi.

Letas se zavoljo velike suše po ajdovi setvi večidel po vsih njivah silno veliko divje ogeršice (wilder Reps) najde; nektare ajde so skoraj vse rumene od ogeršičniga cvetja. Naj tedej kmetovavci létas nikar ne zamudé práv skerbno iz omlatene ajde ogeršičniga semena izrétati, de se drugo léto ne bo spet v ajdo zatrosilo. To ne prizadene veliciga truda, in je edini pomoček, ajdo očistiti.

Takó pridobljeno ogeršično seme se da tudi prodati, in Ljubljanska oljofabrika nam je dala na znanje, de tudi ona kupuje mernik lepo očisene divje ogeršice po 1 gold. in 40 kraje. Kdor je bo imel kaj na prodaj, naj jo prinése v Ljubljano v hišo Nr. 2 na velki terg, zraven hiše mestne gosposke.

Odbor krajske kmetijske družbo v Ljubljani.

Jurče razlaga svojimu strícu
cesarski patent od 4. sušca zastran desetíne,
tlake in družih dávšin.

Dvanajsto pismo.

Ljubi stric!

20. paragraf zapové, kam in kakó se imajo plačila za vzdignjeno desetíno, tlako i. t. d. odrajtati — namreč v cesarske kase, ki se bojo za tó na znanje dale, in sicer v kvaternih brištih; gruntne gospóske pa imajo te denarje, ki se jim za vzdignjeno desetíno, tlako i. t. d. plačajo, iz imenovanih kas v pol létnih brištih, tode vselej za pretečeno pol léto, potegovati. — To je práv pametno, de imajo kmetje svoje plačilo v cesarsko kaso odrajtati, de ne bo nobeden mógel misliti, če bi se denarji grajšinam odrajtovali, de se kaka zvijača v eni ali drugi reči godí. Na to vižo nimata kmet in gruntna gosposka nič več med sabo opraviti, in vse zopernosti in prepíri so pri kraji.

21. paragraf ukaže, de, ravno takó, kakor se pobirajo cesarski davki (franki), se bojo pobirale tudi te plačila; če bi ne hotel kdo teh plačil odrajtati, se bojo tudi ravno takó izterjale, kakor cesarski davki. Takimu, ki bi se plačati ustavljal, se bo sekucija poslala, ali pa ga bojo na kant djali.

22. paragraf govóri od tega, kakó se ima tista šuma, katero ima gruntna gosposka za zgubljeno desetíno, tlako i. t. d. terjati, na posestvo poprejšnjiga vtabulirati, dokler ni poplačana. Sploh za postavo veljá, de, če se vsakolétno plačilo, katero ima podložnik po odločeni tarifi odrajtati, na dvajseterno šumo kakor kapital porajta, se potem ta šuma, kakor dolg, na oprostenim ali sfrajanim gruntu pred vse vtabulirane dolgé vtabulira in pravíco cesarskih davkov vživa. Posebne postave bojo to reč natanjko določile. Za vse opravke tega vtabuliranja v gruntne bukve ne gré nobenimu nič plačati.

Ta paragraf, Vam hočem ljubi stric! enmalo bolj na tanjko razjasniti. Postavimo, de ima en kmet po komisijski razsodbi vsako léto 12 gold. za odškodovanje grajšini plačati. Ta šuma se mora na grunt kmeta vtabulirati (zažihirati). To se pa ne more drugač zgoditi, kakor de se cela tista šuma ali kapital na grunt vtabulira, od ktere za eno léto 12 gold. obresti ali čimža pade. Postavimo, de se od 100 goldinarjev 5 gold. čimža na léto plača, tedej se prerajta kapital, če čimže dvajsetkrat pomnožimo, kér 5 goldinarjev 20 pomnoženih, da kapital za 100 goldinarjev. Po ti rajtingi da 12 gold. čimža 240 gold. kapitala, katerise imajo v gruntne bukve na prvo versto pred vsimi družimi dolgmí vtabulirati. — Po tem izgledu se dajo vsi drugi zneski prerajtati.

Vaš zvest Jurče.

Kakó bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti?

(Dalje.)

Za omiko ljudstva skerbéti gré pred vsim tistim, ki se učeniki ljudstva imenujejo — in ti so gosp. duhovni in pa učitelji (šolmojštri); oni imajo nalogo, ljubezin ljudstva do branja zbujevati in jo zmirej bolj širiti. Pa, kakoršni so dosihmal dohodki duhovnov in učiteljev sploh bili, nihče ne more terjati, de bi oni zraven tega, de bi ljubezin do branja budili, tudi ljudstvu (knjige) bukve za branje kupevali. Kaj taciga se nikakor ne more od duhovnov in učiteljev terjati, — zaloga bukev se mora po drugi poti napraviti, in od tega naj bo tú posebno govorjenje.

Pervo vprašanje je: kakošne knjige naj bi se dajale ljudskim bukvarnicam po deželi?

Visoko učene knjige, knjige le enostransko ali v politíških, duhovskih ali posvetskih rečéh zložene ne gréjo v ljudske knjigarnice; sej bi jih tudi malo kdo porajtal. Poglavitni namén ljudske knjigarnice je podučenje, in sicer podučenje v tacih rečéh, ktere 1) pripeljejo človeka v boljši stan, de si lože vsakdanji kruh služi, 2) pa v tacih, ki razbistrijo um in omikajo in požlahtijo serce. Tú sém segajo knjige po domače pisane in lahko umljive od kmetijskih, rokodelskih in sploh obertniških reči, — zgodovina domačiga naroda in tudi ptujih ljudstev, zemljopisi, napeljevanje k omikanimu zadržanju, — povesti mnogoverstniga zapopadka za podúk pa tudi za kratki čas brez pohujšljivih kvant. Veliko téh bukev bi móгло posebno za mladost pripravnih biti, zakaj prosto ljudstvo je, kar razvitek glave vtiče, otrokam ali popolnoma ali pa saj zlo enako. S tacimi bukvami se da zde in prihodnjič nar več opraviti in doseči.

Postavimo, de imamo že take bukve — kakó naj bi se pa po deželi razposojevale? Mislimo si faro, kjer je sedež soseskiniga odbora, šola i. t. d. Soseskina knjigarnica stóji pod višjim varstvom fajmoštra ali kaplana in je spravljena v pripravi hiši. Učitelj je njeni oskerbnik, ki razposojuje bukve dvakrat v tednu — postavimo ob nedeljah in sredah. Za branje ene knjige skozi en ali dva tedna naj se odrajta pol krajcarja. Vsaki domač zamore iz bukvarnice bukve na pósodo vzeti; kateri pa ni domač, mora pa domač za-nj porok biti ali pa toliko denarja zastaviti, kolikor je knjiga vredna. Kar po ti poti v bukvarno denarnico pride, s tem naj se nove bukve omislijo. Učitelj ne bo za to opravilo nikakoršniga plačila terjal. De se bojo pa sosesčanje branja opomnili, naj ima učenik pravíco in dolžnost vsaki teden in sicer v saboto trem nar pridnišim učencam v počastenje njih pridnosti eno knjigo brati dati. De bojo otroci zbrane bukve spet nazaj odrajtali, bojo umni in pošteni starši sami skerbéti, in če so premožni, bojo radi tudi pol krajcarja za-nje v bukvarnico odrajtali.

Po ti poti scer se o prvih tednih ne bo veliko bukev bralo, ker se bojo le kaki 3 otroci z bukvami razveselili in k daljnimu branju obudili. So bile pa na pósodo dane bukve pametno izbrane in če so otrokam dopadle, bojo ti tudi svojim bratom in sestram ali svojim staršam posamesne verste iz njih brali, ki so jim nar bolj dopadle, in tako bojo tú in tam tudi pri teh vžgali ljubezin do branja.

Če se o prvem mescu le ena ali dve družini ene fare bravnici pridobite, je dobra reč že na terdim, če se gosp. fajmošter ali kaplan in pa učitelj tega majhniga truda ne vstrašijo.

Če imamo v zacetku tudi ravno malo pripravnih bukev, se bojo s skerbjó pravih rodoljubov bukvarnice

sčasama že pomnožile in dobra volja naših duhovnov in učiteljev, ki so si svojiga visociga poklica zvesti in ki ne mislijo, de so z opravičam svoje vsakdanje duhovske ali šolske dolžnosti že vse storili, kar jim njih imenitni stan na deželi naloži, bo vse zadržke in protinstva premagala in neizrečeno koristni sad rodila v povzdigo prave človeške blažnosti!

(Dalje sledi.)

Daljni pogovori v Ljubljanskim muzeumu

mesca maliga serpana.

Šesti dan maliga serpana smo se pogovarjali od posebnih malo znanih zelišč. Neko rumeno cvetečo zobnico z Nanosa, nad Razdertim od gosp. Freyerja 20. veliciga serpana 1836 najdeno, potem pa ne več najdene, ki ni še popisana, nas je veselilo viditi. Potem smo vpervič vidili eno krebulico, podobno zelji, Biasoletova Frayerca imenovana, katero je Teržaški lekar Biasolet 1829 vpervič verh Velebiča v Dalmaciji najdel, kjer zdej cerkev sv. Frančiška stoji. Pregledvali smo grozovitno lepo napravljene zeljišine podobe, preskerbljene od gosp. Reichenbaha v Drezdavi na Saksionskim; in smo močvirne ločje (viš) muzeumskiga zeljišniga hranila (herbarium)* z njimi primerovali.

13. dan t. m. so gosp. stotnik Watzel donesli okameniga muškatorvemu orehu i. t. d. podobniga sadja, kakoršno le v vročih zamorskih krajih rase, in katero so v Kamniku za Frančiškanerskim kloštram iz skale s smodnikom odlomiti dali. Tudi so nam pokazali okameneno avstrigo, ktera je najdena bila v dolini pod Tujncami.

Gosp. Anton Urbas, Sostriški kaplan so donesli žive male mačarile, kateri so močarilam (ali človeški ribici) pri ušesih in na repu podobni, dokler niso še godni, kader pa do zadnjiga spremena odrasejo, zgubijo te ušesne vejnate žilice in plošnjati rep okrogel postane. Ravno takó se tudi žabe in krote spremenjujejo. Ravno na tako vižo se spremenijo vse golazne živali, ktere nago in gladko kožo imajo. Druge špeludnate ali s skorjo pokrite, kakor kače, martinci i. t. d. ikre ležejo, iz katerih se mladi izvalijo; pa tudi nekatere imajo žive mlade kakor gad in rujava kača. Zató se nam pozdeva, de človeška ribica, kér ima nago gladko kožo, se tudi iz iker izleže. Plemenitni starci ali godni močarili se morajo v njih skritih podzemeljskih prebivališih iskati; tode to je težavno in nevarno iskanje. Drugači bi ne bilo do njih priti mogoče, kakor če bi se robje in skale razbile, zmed katerih voda vrè, de bi se priložna pot razširila, de bi se dalo s čolnam ali po suhim do zvirka, ali do stanovanja človeških ribic priti. Če se ne bo na drugo vižo zemlja sama od sebe odkrila ali pogreznila, bomo še dolgo čakali popolnoma odrasene protevze poznati.

Potem pride gosp. Marlotova karta zemljioslovja od Leobna in Judenburga na versto. Ravno po ti se bo tudi za krajnsko deželo sčasama po raznih pripomočkih kej taciga vverstiti dalo, in sicer takó hitro, kakor bo moč.

H koncu pogovora nam je gosp. Freyer pokazal, pretečeno jesen v jami poleg Velkih Lašič najdene polžke, kateri niso večji od makoviga sémena, z njih povikšano podobo, po kateri se 32krat večji vidijo. Gosp. Šmidt jih imenuje: „Pupa Freyeri“, ktere je tudi že v ilirskim Ljubljanskim listu popisal.

Zastran slovenskih imén mescov.

Mislil sim, de je zavoljo teh imén že vse pri kraji, in de je ljudém nar bolj všeč, pri starih iménih ostati: pa so še nekteri, ki nam svoje svete zavoljo teh imén

ponujajo. Nekteri pravijo, de bi namest zdanjih že vterjenih slovenskih imén latinske v pratiko vpeljali; drugi pa nam iména po svojih dozdevkih svetujejo. Pervi ne pomislijo, de so nekatere iména lažnjive, kakor september, kateri bi po iménu imel biti sedmi mesec, pa je deveti; takó tudi oktober, november, december, — čmu tedej lažnjive iména, kér imamo resnične! Drugi pa, kakor Francozje o prvi republiki, z novo vlado hočejo nove iména mescov vpeljati, in ne pomislijo, de so té iména, postavim, Thermidor, Messidor, Frutidor i. t. d. z republiko in s svojimi znajdniki čez deset lét poginile. Sej naše zdanje slovenske iména kažejo mesčino delo ali poglobitve prigodbe, kakor prosenec, morebiti res, kakor nekdo terdi, od proseniga kruha, ko so ga zavoljo pomanjkanja družiga ta mesec jedli; svečan od svečnice; sušec od suhe sape, suše, ki je rada v postu; mali, velki traven od majhne in velike trave; rožni cvet, ne rožnik, *) od rožniga cveta, ki je takrat sploh po svetu; — mali, velki serpan, ki so malo, in potlej veliko serpali ali želi, (tudi Nemec imenuje velki serpan Erntemonath), — kimovec od kimanja sadnih dreves s sadjem obloženih; — kozopersk in listopad, kakor se komu zdi, je znano. Od grudna pa ne morem stuhtati korenine; morebiti od gruditi, to je, do konca dognati? Rožnik pa pomeni veliko rož, ne njih cveta; rož pa je celo poletje dosti do terde jeseni, če ne po travnikih, pa po hosti, ktere pa večidel kresnika cvetó, kakor ta mesec kmetje imenujejo, in po pravici, od kresa. Zagoveden človek bi tudi bral rožnik od roga, in bi se s to besedo metal, kakor se slabim bravcam po kmetih godí; torej naj bo rožni cvet.

Slovinci! nikar ne kupujmo pšenice, ako jo sami imamo; nikar ne išimo pipe, če jo imamo v ustih; nikar dobrih čevljev tje ne verzimo, de bi ptuji opanjke nataknil. Tudi naši spredniki so kaj vedli in povedali, kar je práv; naša modrost je včasí plivka ali neslana. In če mi porečete: „Der alte Zopf“, bom vam rekel: nova metlja. Vender pa mi ne bote overgli Pavlovih besedi: „Quod bonum est, tenete“. „Kar je dobriga, tega se deržite“. Pa brez zamere. D.

Novičar iz Ljubljane.

Danes zamoremo svojim bravcam za gotovo na znanje dati, de bojo presvitli Cesar Franc Jožef I. 16. dan t. m., to je, v nedeljo popoldne 20 minut po štirih, s prvo vožnjo po železnici iz Dunaja v Ljubljano prišli in z njimi Njih ministri in veliko povabljenih Dunajčanov in Gradčanov. Cesarju naproti v Celje se bo peljalo 50 Ljubljančanov. Cesar so dovolili, de bo prvo početje vožnje po železnici z veliko častjo obhajano. Gromenje topov z Ljubljanskiga grada bo oznanilo prihod presvitliga Cesarja. Ko se bojo mestu približali, bojo začeli zvonovi v vsih cerkvah mesta in predmestij péti. V kolodvoru, krasno okinčanim, Jih bo spodobno sprejel odbor mestne srenje. Berž po tem bojo Ljubljanski knezo-škof blagoslovili železnico. Potem se bojo peljali presvitli Cesar o gromenju topov z Ljubljanskiga grada in zvonjenju vsih zvonov po Dunajski cesti skoz nalaš napravljene veličastne vrata v mesto v svoje stanovanje, ki ga bojo v tisti hiši imeli, kjer sicer deželni poglavar stanuje. Kmaló po prihodu bo gostam kosilo v kazini napravljeno (pravijo, de jih bo v vsim skupej 450 povabljenih). Zvečer bo mesto razsvitljeno; v gledišu, tudi spodobno razsvitljenim, bo igra; po igri pa (ob desetih) se bo začel ples v kazini, ki bo sklenil veselico tega dne. Drugo jutro (17. kimovca) se bojo

*) Zakaj neki ne? Ali niso imena z eno besedo veliko pripravišči, kakor z dvema besedama? In ali ni ta mesec rožnik per eminentiam? Vredništvo.

Jaka. Oho! kako ti je greben kviško stopil! Nikar se ne togoti. Rêci kar koli hočeš; jez ostanem pri svoji misli: de bojo invalidi vunder le soseskam na glavo prišli, — in čmu dvakrat plačevati?

Kerčmar. Ni rés; še enkrat ti rečem. Vsak invalid dobí od cesarja svoje krajcarje na dan; kër pa cesar ne more toliko invalidov bogato plačati, jim bo to, kar jim bomo v vsaki deželi skupej zložili, za boljšek pičliga cesarskiga plačila. Sicer pa zna tudi soseska eniga ali družiga v službo vzeti za pota, za čuvaja, za pisarja i. t. d. Oni bojo z majhnim plačilam zodovoljni, in nam in njim bo vstreženo. Če vsaka soseska le eniga invalida v službo vzame, kolikim bo pomagano!

Martin. Jaka! sej ima stric vunderle práv. Nikar se tako kislo ne deržite; saj on za vse dobro misli; Vi ste ga pa na konja posadili s svojimi zabavljimi besedami

Jaka. Ja, ja, Kerčon še zdej ne more skriti, de je tudi nekdaž belo suknjo nosil; zató tako rad čez vsačiga plane, ki ni nikdar čake na glavi imel.

Kerčmar. Bil sim vojak, ja — in ni mi žal, de sim saj kaj po svetu prišel, kaj vidil, in se kaj naučil, Po družih deželah invalide vse drugač spoštujejo, kakor pri nas. V Parizu imajo invalidi krasno poslopje kakor nar veči grad, in vodja v tem gradu biti, je nar veči čast. In takó tudi jez mislim, de naj se stori za invalide, kar se more, kër so naši bratje, sinovi, strici, svaki i. t. d. Tukaj je okrožnik (talar) — jez položim sreberno dvajsetico va-nj za invalide, — Martin pa, ki sreberniga denarja ne izpusti iz rok, položi eno fliko zraven. Okrožnik ostane 8 dni na mizi. Bomo vidili koliko se bo nabralo. No, Jaka, koliko boš ti odrinil?

Jaka. V nabéro ne dam nič, sim vam že rekel. V soseski bom pa že vedil kaj storiti. Za eniga taciga invalida bom štiftingo naredil, ki ima v soseskino službo stopiti.

Kerčmar. Ti si terda buča, ti — pa vunder serce imaš dobro. Daj rokó, de sva spet prijatla.

Jaka (mu jo podá). Le zjeziti me ne! Jez moram vediti, zakaj kaj dam.

Kakó bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti?

(Dalje.)

De pa bravnice po deželi svoj namen dosežejo in de se taka koristna reč po lepim redu vpelje, je potreba, de vsaktero bravnico trije možjé, kot vodniki, prevzamejo, ki imajo skerb za shranjenje in razpošiljanje bukev, za kupovanje novih, za pobiranje mesičniga bravniga plačila in družih darov, ki jih rodoljubi bravnici v bukvah ali denarjih namenijo. Ti trije možjé naj bojo: duhoven gospod (tehant, ali fajmošter ali kaplan), učitelj, in pa en pameten sosesken mož. So ti možjé pridni in za podučenje ljudstva skerbni, bojo kmalo pri svojih sosedih toliko nabrali, de bojo saj za začetek kakih 20 bukvic kupiti zamôgli, ktere, če se ene bukvice po 15 krajc. rajtajo, ne bojo več kakor 5 gold. znêsele — in ta mervica se bo vender lahko skupej spravila! S petémi goldinarji se zna matica za soseskino bravnico napraviti, ktera se bo — če bo veliko sosedov bukve bralo, in vsaki izmed njih za posojilo le po pol krajcarja plačal — vsako léto pomnožila, de se bojo zamôgle nove bukve kupovati. Kaj ne, de se zamore po ti poti ob kratkim v vsaki deželi veliko velikó bravnic začeti? in kakšno veselje bo tó!

Kakošne bukve pa naj bi se v bravnico jemale, smo že v začetku tega sastavka govorili in zgorej imenovani možjé naj razsodijo tó, kateri so nalogo na-se vzeli, za dušni in posvetni blagor ljudstva skrbeti. Če želijo bravci kakšne bukve imeti, ki še niso v bravnici, naj pa razodenejo svoje vošila vodnikom bravnice,

kteri bojo radi občnim vošilam vstregli, ako bukve niso zoper namén bravnice, in če je njeno premoženje zadostno, jih omisliti.

Rodoljubi pisatelji, če bojo nove bukve na svitlo dali, gotovo tudi ne bojo saj ene in druge bravnice pozabili in ji podarili novo knjižico. Takó bo rasla bravnica od léta do léta, de bo veselje!

Ali bi učitelju, ki je varh bravnice in pisár v njenih zadevah, za papír, peresa in druge pisarske orodja, kakšno majhno odškodovanje dati treba bilo, bojo že vodniki bravnice presodili; to pa naj bi se povsod izgovorilo: de bravnica ostane lastnina tiste soseske, ktera jo je začéla in na noge spravila.

Neizrečeno dobro bi bilo, če bi bila vsaka bravnica v stanu, tudi en časopis, kteriga za dobriga spozná, si omisliti, ki bi šel po tem med bravci od rok do rok. Takó bi se za majhin denár tudi ta potreba oskerbéla.

(Konec sledí.)

Žalostni stan učiteljev po deželi.

(Iz Dolenskiga.)

Cesarski patent zastran odškodovanja desetíne, tlake in družih davšin skerbí, kakor smo tudi v Jurčetovim razlaganju v 29. listu Novíc brali, tudi za uboge učitelje po deželi, — pa, kaj, kër je toliko ljudi, ki téh postáv razumeti nočejo in v eno méro navadno pesem godejo:

„Vse je proč, nič ni več za odrajtati nobenimu, samo cesarju imamo še nekaj dati, saj on že vse plačuje; če farju nič ne dajem, še šolmajštru toliko manj; tudi on dobí cesarjevo plačo.“ Na to vižo gré pesem naprej. Potem pa še le žene začno dolge jezike brustiti, in dostikrat vpijejo, de cela vas skupej letí, kakor de bi hotle s hudobnim besedovanjem vse tiste na uni svét spraviti, ki vender nič družiga ne želé, kakor plačilo za svoje delo in za svoj trud. Resnično, pomilovanja vredin stan je večidel za duhovne sedanji čas, veliko hujši pa je še za učitelje — posebno na nekterih krajih Dolenskiga. Duhovni so sémtertjé lanjsko jesen še kaj dobili, — ali huda se vije učenikam, ki so večidel z družino obdani in le malo ali slabo plačilice imajo. Oní še sicer nobeno léto niso prejeli stanovitniga odrajtila; kakó neizrečeno slabo se jim pa zdaj godí, vsak lahko sam presodi. Zdaj se pogostama sliši: „če vzameš, kar ti radovoljno dam, vzemi, če ne, pa me toži (in si misli) saj nimaš pravice do mene!“ — Strašni stan je tak — za zjokati!

Visoko ministerstvo! Ti nisi krivo, de so učitelji po deželi takó slabo plačani, de jim skorej ni za živeti; to so pregrehe starih časov. Tode usmili se in stori tem težavam kmalo konec, in tavžent in tavžent hvaležnih serc Te bo rešnika nadlog imenovalo!

Resnicoljub.

Novičar iz Ljubljane.

V petek zvečer je napravilo vodstvo glasbine družbe v Ljubljanskim gledišu koncert v pomoč ubozim koleralbolnim. Hvale vredna je bila ta naprava gospoda vodja te družbe, ki sam zdravnik vé, de veliko ubožtvo nekterih ljudi je poglaviten ovérík njih ozdravljenja. Veliko lepih rečí smo slišali pri tem koncertu govoriti, prepevati in na klavirjih igrati, in v prijaznosti so bile sklenjene lepe pesmi v slovenskim, nemškim in laškim jeziku. Med vsimi nar veči dopadajenje in nar glasniši in nar živiši ploskanje pa je obudila prosta le 36 verstic dolga národna slovenska pesmica: „Kaj je ljubezin?“ (iz 3. zvezka gosp. Kastelicove „krajnske čbelice“), ktero je gospodična Vesel, igravka Ljublj. glediša, takó izverstno govorila, de je ni moč prijetniši govoriti.

od tega, česar bo v Ljubljani potreboval, in šuma ne bo ravno velika.

Vojska kèrtam.

Novíce so v svojim 41. listu iz kmetijskih skušinj kèrtam po senožetih v strah kmetovavcam nasvetvale svinski gnoj in kozje bôbke; kar bo pa mende malokteri kmetovavec verovaje poskušati hotel, zatorej hočem še jez eno zvijačo v pokončanje kèrtov na senožetih naznaniti, katero sim slišal in zna veljavna biti; pa poskusil je še nisim, kèr mi ni bilo potrebe in tudi ne še priložnosti.

Kdor tedej kèrte, katerih modri Bog gotovo ni samo zató vstvaril, de bi z ritjem po senožetih kmetovavca jezili in nadlegvali, težko terpi, de mu pod zemljo živéce škodljive merčese pobérajó in zobljejo, in de mu potaptane tla rahljajo, in bi se jih, morde tudi v svojo škodo, rad znébil: naj na jesen pred zimo vreže na senožeti z lopato po širjavi čúbra ledino ali ruš na precej velike kose, in jo čedno na stran položi; potlej naj izkopa precej globoko jamo velikosti srednjiga čúbra, naj jo nasuje z senenim dróbam, z drobnim listjem, ali še s kako drugo drobno suho šaro, to naj zasuje z pèrstjó, in to spet pokrije z vrezanimi rušami, de bo senožet spet cela. Naj si zaznamova letá prostor, de ga bo tudi v zimi lahko najdel, in kadar bo práv hud mraz, de bo zemlja zamèrznjena, naj spet jamo odprè in tisto šaro razkopá, in od vse senožeti kèrte bo mende ondi zbrane najdel, in jih lahko pobil, kèr tudi kèrt, kakor vsaka druga žival, že po natornim nagibu ob mrazu gorkote in zavétja iše. Kdor ima tedej priložnost in potrebo poskusiti to zvijačo, naj jo poskusi, če hoče. Podreberniki.

Kakó bi se dala v vsaki soseski bukvarnica napraviti?

(Konec.)

Po ti poti, kakor smo jo razložili, bi se dale bukvarnice po deželi práv lahko in v veliki prid napraviti.

Zdej hočemo še ob kratkim dokazati, zakaj de míslimo, de je ta nar pripravniši pot za napravo bukvarnic po deželi.

De smo za vodnike bukvarnice eniga duhovna, šolmojštra in eniga srenjskiga možá za potrebne spoznali, tega nam mende ni treba še z več besedami podpirati. Duhovin in šolmojšter sta že po svojim stanu dolžna, za omiko ljudstva skrbeti, in kèr imata tudi potrebno vednost v téh rečéh, zamoreta tudi nar bolj za bukvarnico skrbeti. Srenski mož je pa zató pri vodstvu bukvarnice potreben, de ji srenja veči zupanje naklone. Opravilo bukvarja se pa da zató nar pristojniši šolmojštru izročiti, kèr ima on že takó v šoli z bukvami in otroci opraviti, po katerih se da nar lože ljubezin do branja pri njih starših, bratih in sestrah, in pri družih žlahtnikih obuditi. Duhovni gospodje bodo zamogli marsikak groš bukvarnici pridobiti, če pri posebnih veselih priložnostih kakor pri porokah, kerstih, cerkvenih shodih i. t. d. eniga in družiga bolj premožniga človeka na kako dobrovoljno darilo za bukvarnico spomnijo. Nekteri duhovni mislijo sicer — kakor nam je dobro znano — „čmu kmetu branje? matika in kramp sta njegove bukve“. Pa v čast duhovnim moramo reči, de jih je le malo taci, in de je dosihmal nar več občnokoristnih bukev pri nas na Slovenskim ravno po duhovnikih na svitlo danih bilo. Vse zatiranje ljudskega poduka bi prihodnjič tudi le prazno prizadevanje bilo, kèr je za vse ljudstva nova dôba nastopila, de stopajo iz tamóte na dan, — Bog le daj! de bi jih bliš noviga časa ne oslepil! — De tisti, ki se bukev iz bukvarnice poslužijo, kako mèrvico vsak mesec plačajo, ne bo mende bukvarnici nič deležnikov odtegnilo, marveč jih

več naklonilo, kèr skušnja kaže, de ima človek do tega več veselja, kar plača, kakor od tistiga, kar se mu zastoja sili. — Nekteri bojo morebiti rékli, de zdaj „ni pravi čas za napravo bukvarnic, kèr je svet preveč zbehan in ima na druge reči misliti, ne pa na bukve“. Svet je zares zlo zbehan — pa te zmešnjave mora vunder enkrat konec biti, in bolj ko od vojske in moritve svoje oči proč oberremo in za mirni dušni in telesni blogor skerbimo, pred bo tudi teh zmešnjav konec.

Po J. P. Jordanu.

Nova knjižnica.

Kèr se je že večkrat zaslišalo, kolike hvale vredno in koristno bi bilo, ako bi se po deželi, posebno kjer so učilnice, knjižnice (bukvarnice) napravile, se mi ne zdi potrebno važnosti takšne naprave, katero vsak prost človek pri zdravi pameti brez posvete lahko za práv spozná, obširneji dokazovati, temuč le kratko oznanim, da se v Borovljah na Koroškem, kjer se je lanjsko léto tolikanj napetih nemškutarjev stariga kopita začulo, knjižnica vtemeljuje, katero práv iskreni prijatli materiniga jezika z vso močjo podpirajo, katerih častitljive iména pri bližnji priložnosti zamolčal ne bom, kakor hitro od te bukvarnice kaj več zvém. Kvas je napravljen, Bog mu daj svoj blagoslov, da knjižnica ne bo zaostala! *)

⊙

CesarSKI patent

za novi davk od létnih dohodkov.

29. dan pretečeniga mesca kozoperska so Cesar s svojimi ministri patent noviga davka razglasili, ki se bo za prihodnje léto 1850 od létnih dohodkov (Einkommensteuer) odrajtati imel. Cesar pravijo v vvodu tega patenta, de sta posebno dva vzroka Jih nagnala, že za léto 1850 brez deržavniga zbora ta novi davk vpeljati, prvič: kèr je pravično, de se davki enakomérno od dohodkov vsake sorte odrajtujejo, in drugič: kèr je neogibljava potreba, začasno napravo vpeljati, de se za silno velike stroške, ktere zdej deržava ima, vsi njeni prihodki pošéjo, ki so dosihmal v nemar pušeni bili.

Kèr bo ob svojim času celi patent, kakoršni je, v dokladi „Novíc“ na znanje dan, povémo danes iz njega le važniši določke.

„Kakšni davk je nek to? in ktere reči obseže?“ bo vsak bravec gotovo nar prvo vprašal.

Odgovor je: Dosihmal so bili le grunti, pohištva, rokodelstva, obertnijstva ali kakšne druge pridobitne dela z davkam obloženi, — drugi dohodki pa, ki jih kdo imel v denarjih ali blagu, niso bili z davkam obloženi; takó niso vradniki (Beamte), zdravniki, duhovniki, kloštri ali druge deželske družbe, potem tisti, ki imajo svoje premoženje le na posojilih, v gotovini i. t. d. nobeniga davka odrajtovali od svojih létnih dohodkov.

Po tem patentu je pa konec te prostosti — zdej se bo mogel od mnogoverstnih dohodkov davk plačevati, če le dohodki tisto šumo dosežejo, kakor je za različne 3 klase v patentu odločena, in če po določenih pričjočiga patenta niso odvezani tega davka.

*) Le naprej, naprej, verli domorodci! v prid domovine — »in ne dajte se motiti, če ravno pisano gleda protivnik«. Kdor se za omiko ljudstva trudi, dopernaša Bogú dopadljive dela, de si ravno nasprotna derhal, ki križema roke derží in lenôho pase, reži na njegove dela, jih čerti in černi. Pomnite Koseskovih besed:

»Černiti scer je vaje svet, kar síje,
Podreti v prah visôko mu je mar;
Pa se ne boj! Še sere veliko bije,
Ki vnete so za svit in čisto stvar.
Zijavni terg življenje v kvantah gubi,
Blagejši duh podobe višji ljubi.«

Vredništvo.